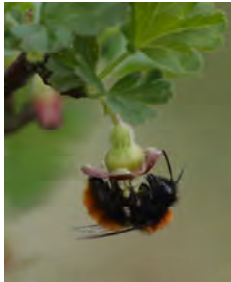

mer också att arbeta för att projektet beskrivs i en kompletterande skrift med ett tydligt och enkelt språk. Detta samlade material kan användas framöver för att säkra långsiktig skötsel, men det kan också spridas till andra kommuner som eventuellt vill göra något liknande. Då inventeringen kommer att pågå under hela säsongen är även delrapporter av de arter som påträffats av pedagogiskt värde. Fynden kommer att läggas ut på föreningens hemsida.

För att synliggöra projektet kommer Daglig verksamhet i samarbete med ÖN att informera med en informationstavla om vad som händer i grustaget. Läget är strategiskt då det passerar både vandrare som går Skåneleden och boende i närheten som uppskattar att komma ut i naturen på olika sätt. I närheten ligger även ett flertal förskolor som har möjlighet att använda området till att förstärka eller komplettera sin verksamhet. Det samma gäller för grund- och gymnasieskola som ligger på gångavstånd. En del kontakter har redan knutits till lärare som ställt sig positiva. ÖN har även planerat in en familjedag under hösten där grustaget kommer att utforskas.

Glödsandbi

Väddsandbi

Nu hoppas vi att sommarens inventering skall leda oss till insikter utöver det vanliga. Men en del arter av vildbin vaknar redan när sälgen börjar blomma. Med lite tur kan man då få se ett vårtidigt bi flyga runt. Efter den långa vintern söker hon efter nektarn i de första spirande blommorna

och snart även efter lämplig boplats: kanske en högstubbe där någon skalbagge en gång gnagt lagom stora hål eller rentav i marken vid grustäkten i Ekholm.

Den första rapporten från Ekholmstäkten var redan från den 11 april och löd:

Vårsidenbi *Colletes cunicularius*: ca 10-15 banflygande hanar.

Vårsandbi *Andrena clarkella*: 2 honor högt upp i en sälg.

Sälgsandbi *Andrena vaga*: 1-2 hanar högt upp i en sälg.

Videsandbi *Andrena praecox*: flera hanar och honor.

Mörk jordhumla *Bombus terrestris*: många drottningar.

Därtill sågs diverse andra insektsarter ur olika grupper, samt fem dagfjärilsarter: påfågelläga, nässeljäril, vinbärsfuks, rovfjäril och citronfjäril. En inventering av kärllväxtfloran har också på börjats. Hittills har under mars och april noterats 59 olika arter. Men vegetationsperioden har ju kappats inletts.

Pär Svensson. Bifoton: Lars Schale

Några bortglömda åkrar i Ringarp

Uppe vid åkrarna, Flyet, Stora stycke, Hildas mosse. Åkrar kan man kanske knappast kalla dem längre, det är gamla, oftast fuktiga, veketågsfyllda betesmarker som inte varit vända på år och dag. Det är dags att lappa på stängslet, taggtråden och ekpålarna. Jörgen ger handtag av bästa sort.

Vid Stora stycke skräms så en tryckande enkelbeckasin upp. Några sträva läten. Även nästa dag flyger den upp. Försöker den hitta lämpliga häckningsmarker, mån tro? Uppe intill den lilla dammen i norr spatserar två tranor. Förvånansvärt vad lite de bryr sig om traktorn och oss två ”stängare”. Travar bara lite längre bort, rundar Rävabacken och trumpetar till. Några dansanta steg tas för att stärka samhörigheten.

Två grågäss flaxar tungt och snabbt med riktning mot Flyet Lärkesholm. Också en art som vunnit framsteg. Plötsligt får vi ögonen på en ryttlande gäst, visst är det en tornfalk som med elegans avspanar sorkfångarmöjligheten. Under en halvtimmes tid drar den runt över fuktmarkerna, gör utflykter till den intilliggande motorvägen. Ondgjorde jag mig? Den intilliggande motorvägen. Det gjorde jag. Ingen hit i detta sammanhang. Det är år 2016. Här har åkrarna varit åkrar i bortåt hundratalet år.

Stenåldersjägarna

I boken ”Stenåldersjägarna” (Knarrström, Bo (red) 2007) finns uppgifter om en liten utgrävd stenålderslokal benämnd Östra Ringarp E4:15: ”Vid Östra Ringarp, öster om

Örkelljunga, undersöktes en tidigmesolitisk lokal. Platsen låg på en liten fastmarks-holme i den östra delen av en större våtmark, som under mesolitikum varit en sjö.”

Denna våtmark sträcker sig in i den del av den ovan beskrivna åkermarken som i början av 1900-talet kom att omföras från ängs- och skogsmark till just åker. Vid utgrävningen i samband med motorvägsbygget utanför Örkelljunga, under början av 2000-talet, hittades där på en holme en begränsad mängd flinta (senonflinta) i form av ”2 knivar, 4 retuscherade spån och 1 retuscherat avslag.”

”Holmen föreföll alltså ha fungerat som ett tillfälligt läger under tidigmesolitikum (Anmärkning: ca 9-10 tusen år sen), kanske vid jakt eller fiske, eller när man bara varit på genomfart.” Och genomfart var kanske ett mer än passande namn för

Kaffepaus i skördarbetet, 1940-talet. Foto: Privat.

denna obetydliga lägerplats – om man nämligen förflyttar sig långt, långt fram i tiden. Kanske tre hundra människogenerationer senare. Då när motorvägen kom att bana sig väg just här.

Åkrar från början av 1900-talet

Den gamla ekonomen eller, som den ska heta, den häradsekonomiska kartan rekogno-serades 1926 i denna del av kommunen. Med gul färg finns inritat de åkrar som då hade framodlats. Men går vi ytterligare hundra år tillbaka, till enskiftet för Östra Ringarps by

1818-24, finner vi att det redan då fanns en välupprättad karta framtagen över markerna.

De markområden som senare kom att tas upp som åker hade under skiftet namn som *Mässlupen äng*, *Sidländ äng*, *Ängmark*, *Sidden*, *Kjärr* och *Backe*. Till synes nyttjades väsentliga delar av marken som just ängsmark för två hundra år sen och i skiftes-handlingarna finns avsevärda arealer av byns mark betecknad som ”Äng och lindor”. Linda är namnet på en upptagen åkerbit som kort därefter åter lagts ut till äng. Odlings-rösen efter en del förmodade tillfälliga åkrar finns på andra håll på ägorna ner mot sjön. På dagens ekonomiska kartor finns inskrivet ”fornåker” för företeelsen.

I samband med ägarskiftet under 1900-talets första årtionden tycks ett större intresse för uppodling av denna delvis ängsnyttjade, mossiga, backiga mark ha inställt sig. Min farfar hade flyttat tillbaka till Östra Ringarp efter en sejour i Ljungaskog och lät nu ombesörja att mark av olika slag omfördes till odlingsbar sådan. Man bröt sten, man dubbelgrävde och visst måste man ha dikat, dränerat i mossmarken ut för att kunna bedriva aktivt jordbruk.

Tjädern måste tagit sig ett skrovsmål

Jag hittar i min fasters fotoalbum en bild där far Petter och farfar Josef sitter ute i havrestycket och fikar tillsammans med min mor och allt-i-allon Finnberg. Då odlades det säd. Självbindaren drogs av två ardenrvar. Var det på 1940-talet.

Far som nog inte var någon ivrig jägare måste ändå berätta hur han med ett välriktat skott sköt en tjädertupp som satt i en talltopp, för att i nästa sekund anlägga eld mot tupp nummer två som direkt därefter flög upp. En med årtiondena alltmer vacklande tjäderstam fanns i anknytning till mossmarken runt åkrarna. Säkert satt dessa skogshöns emellanåt ute på de skördade sädesfälten och kalasade på de näringsrika havre-axen. Enstaka tjädertuppar skrämdes senare upp även på 1960- och 70-talen, ofta längs bruksvägen upp genom Asks.

Havren växte bra på den gamla mossmarken och för att den bättre skulle torka här inne i skogen brukade man i höstatider ”kraka” kärvarna så att de kom upp från marken och kunde torka på ett annat vis. Nog var det en syn att se de stora tjädrarna komma och ta för sig av vipporna som skördats och bundits till kärvar.

På en skogsbacke mitt i åkrarna kom mängder med uppbruten sten att läggas i stora rösen och här hade under många år grävlingen sitt gryt. Att rulta runt i havren var ett vanligt, icke särdeles omtyckt (av jordbrukaren, alltså) beteende som ibland bestraffades hårt. Grytet kom senare att byta ägare, det blev ett rävgryt och backen kallades för ”Rävbacken”.

Tofsvipan och skvaltorren

När jag själv började fördjupa mitt fågelintresse på 1970-talet kom jag att inventera fars skogsmarker med hjälp av den sk häckfågeltaxeringsmetoden. Resultatet från denna har jag redogjort för tidigare. (Alcedo 211:3). Det var åren 1974-75 och 1978-83 som

åtskilliga morgnar och några kvällar lades på detta. I sammanhanget kan det vara av intresse att noteringar finns om vissa fågelobservationer även på de öppna markerna

Tofsvipa: Foto Patric Carlsson

under denna tioårstid. Två arter som är värda att plocka fram från glömskan är tofsvipan och orren.

Att vipan hade ett fäste även bland de sen länge gräsbevuxna åkrarna kan lätt konstateras. Under åren 1974, 1975, 1979, 1980 och kanske också 1981 kan man misstänka denna vackra fågel häckade på just dessa marker. Och några år tycks två par ha samsats i området, fast något åtskilda (på åkrarna med namnen Flyet resp. Hildas mosse)! Det var under åren 1974 och 1980. Sen vet jag inte säkert hur det gick med tofsvipehäckningarna under åren, årtiondena som kom, men att arten relativt snart försvann som häckfågel är otvetydigt. Något år kan en vipa ha stannat till ett tag, men nästan alltid har den dragit vidare veckan efter.

Orrtuppens bubblande läten är något av vårens höjdpunkter i våra trakter. Något samlat, större orrspel är väl inte känt från just denna trakt under 1900-talets senare hälft, men att höra enstaka ”skvaltorrar” från några olika håll har dock låtit sig göras. Under åren 1975 och 1978-81 gjordes noteringar av orrtuppar på avstånd. På inventeringsblanketten från den 21/4 nämns att en ”*orrtupp spela i ektopp mot Svens*” (Sven Rude Nilssons) och knappt två veckor senare, den 3/5, finns omnämnt att ”*orre spela på stundtals riktigt friskt, där han sitter i en grantopp*”. De år orre har hörts under inventeringsåren har de antingen spelat i riktning mot grannmarkerna till (Sven-Ru-

des) eller på mossmarken bakom åkrarna, Buskeshult, där nu E4:an drar fram. Numera lyssnar man långt efter orrens bubbel, blåsningar och hyssjanden.

Inträdet av andra fåglar i våtmarken

Under de senare årtiondena har gräsmarkerna allt mer försumpats, den gamla dräneringen har på flertal håll visat sig otillräcklig eller satts igen. Uppe vid den sankmark vi brukar kalla Flyet finns sen länge en liten damm med kaveldun, starr och olika gräs. Under senare årtionden har också andra fågelarter här börjat finna sig en tillflykt.

Grågåsen fanns under lång tid endast med ett sviktande bestånd i vår kommun. Uppe i det stora ”Flyet-området”, utmed Lärkesholmsån strax nedströms Lärka-Sjö-

Grågåsfamilj. Foto: Perry Vigelsbo

hult, fanns dock ofta 3-4 par gäss som fick fram gässlingar. Troligtvis var det ättlingar till dessa fåglar som allt oftare kom att besöka de blöta betesmarkerna i Ringarp fram på 80-talet. Alltid var de vaksamma, alltid lyfte de under ljudliga ”protester”, med avgivandet av skrånande kackel. Numera är det vanligt att se gässen beta på de gamla betesmarkerna, deras bon ligger dock inte belägna här.

Tranan är liksom grågåsen ”en sentida vinnare”. Och åkerbesök av arten har förekommit sen i alla fall tidigt 2000-tal. Arten har ju anpassat sig väldigt väl till att nyttja våra gräsmarker, både de fuktigare och de till synes mindre fuktiga. Med åren har väl också den inneboende rädslan för människan avtagit och numera är det inte alltid som de väldiga fåglarna lyfter om man plötsligt dyker upp inför deras ögon. Annat var det för några årtionden sen. Då var ögonen på skaft...

Trana. Foto: Patric Carlsson

Den lilla damm som bildats på grund av att dräneringen satt sig har nyttjats av bl.a. knipa, kricka och gräsand. Kullar av respektive art har setts. Kniphonan har ibland häckat i en uggleholk uppe i den intilliggande Rävabacken.

Roligt att nämna är också de morkullsträck som brukar dra fram i anslutning till åkrarna och omgivande marker. Fåglarnas ”årt, årt ... psitt” kan ibland vara svårt att höra på grund av allt nutida trafikbuller i området. Släktingen enkelbeckasinen kan som sagt också med lite tur stötas upp. Ute i blötmarken har sen flera år några buskskvättepar brukat dra fram sina kullar.

Sank betesmark i skuggan av motorvägen

De knappt hundraåriga åkrarna bär inte längre någon säd, ingen potatis växer på fastmarken intill skogen. Markerna har blivit enbart gräsbeväxta marker ofta behärskade av dominant, ganska ointressanta vecketågsfält. Än idag hjälper dock köttdjur till med att bevara öppenheten som den var under 1900-talets gång.

Slutligen måste man nämna att åkrarnas nutida belägenhet – som granne med vår nyskapade motorväg – djupt påverkar naturvandrarens upplevelse av exempelvis tranrop, morkulledrag och buskskvättsång.

Bottenfaunan – vad finns under ytan?

Gul forsslända (*Heptagenia*), stor åslända (*Baetes*), sommarbäckslända (*Leuctra*), ryssjespinnare (*Neureclipsis*) och romboidfläckad nattslända (*Limnephilus*) är namn på just sländor som på olika sätt är bundna till vatten.

Djurlivet i ett vatten (sjö, damm eller rinnande vattendrag) är oftast en förborgad hemlighet för flertalet människor. Fast att det finns fiskar av olika slag vet av erfarenhet

Safsa vid Pinnån. Foto: Birgitta Bengtsson, Ekologgruppen

både den tvåbenta fiskaren liksom arter som utter, fiskgjuse och häger. I våra vatten påträffas arter som öring, gädda, abborre, mört och gös. Under det senaste seklet har också kräftor kommit att framstå som en kulinarisk begivenhet. Men vilket djurliv finns i övrigt under vattenytan? Här måste väl också finnas andra slag av djurgrupper, mestadels klart mindre i storlek.

Information om denna djurvärld finns givetvis spridd i olika böcker och möter oss även i andra media. I boken ”Sjö & älv – en bok om djur och växter i sötvatten” (Lenmark, I. & Andersson, E. 1993) finns läsvärda kapitel om leddjur, blötdjur och

andra småkryp. Och i den från danskan översatta bestämningsboken ”Smådjur i sjö och å” (Olsen, L-H & Svedberg, U. 1999) finns mer än 500 beskrivningar av djurgrupper som insekter, kräftdjur, musslor och snäckor. För att bara helt kort nämna litteratur som just nu finns i mina händer.

Bottenfauna är ett samlingsord för vitt skilda ”smådjur” med uppehållsort i våra sötvatten. Och när man använder ordet *bottenfaunaundersökning* ger det vid handen att en sådan kartläggning av vattendjur genomförts på ett bestämt ställe. I en läsvärd artikel från Artdatabanken ges mer information om dylika provtagningar och deras bakgrund.

Bottenfaunaprovtagningar

”Sedan 1980-talet har sländlarver, skalbaggar, kräftdjur och andra bottenlevande organismer använts som bioindikatorer i svenska vattendrag. Årligen satsas stora belopp på bottenfaunaundersökningar. Försumningsproblematiken var den främsta anledningen till dessa undersökningsprogram. Flera arter inom bottenfaunan är känsliga för låga pH och genom att studera djursamhället får man ett mått på det lägsta pH som vattnet varit utsatt för under månaderna före provtagningen. En surstöt i samband med snösmältningen kan vara kortvarig och svår att mäta med kemiska metoder men förekomst eller icke förekomst av vissa arter ger ofta en bra bild av miljöförhållandena i vattnet.

Vid standardiserade bottenfaunaprovtagningar är metodiken densamma och proverna tas på hårdbotten i måttligt-snabbt rinnande vatten (SS EN 27 828). Håven har standardmått (25 cm bred med 0,5 mm maskvidd) och under en minut för provtagaren håven en meter framåt samtidigt som bottenmaterial sparkas upp och fångas in. Ett provtagningstillfälle utgörs av fem sådana sparkprover. Utvärderingen av bottenfauna i rinnande vatten är ofta kvalitativ, dvs. förekommande arter undersöks.” (Bjelke, Sandin & Fölster 2012)

Prov i Örkejjungavatten

Undersökningar av bottenfaunan är intressant på flera sätt. För det första är kunskapen om sammansättningen av djurlivet i våra vatten historiskt sett påtagligt påver och består ofta enbart av uppgifter om förekomsten av fiskar och kanske kräftor. Om man däremot vill få uppgifter om övrig ”lägre” djurvärld har denna i stort sett varit obefintlig. Inte minst om man fokuserar på vår egen kommun. Om man bortser från att undersökningar i någon mån gjorts nere i Stidsvig, strax utanför kommungränsen i samband med den allmänna kontrollen av Pinnåns vattenkvalité.

Sammansättningen av sländlarver, skalbaggar, musslor och snäckor avslöjar mycket om det vatten som de lever i. Många organismer kan nämligen inte klara av att leva i ett vattendrag om förhållandena är klart ogynnsamma för dem. Vissa arter är extremt försurningskänsliga, andra kan indikera att här finns vatten som har förorenats på

olika sätt under längre tid. Fast å andra sidan kan andra arter vara ”klarvattenarter”, vilka visar på att vattnet har bra kvalitet med bra syresättning.

På initiativ av Pinnågruppen gjordes år 2001 en bottenfaunaundersökning i Pinnån, i höjd med övre delen av Landisbanan. Och ett knappt decennium senare, 2010, togs ett uppföljande prov på denna lokal. Ekologgruppen i Landskrona stod för arbetets genomförande båda gångerna. Det sistnämnda året gjordes även en undersökning på en lokal just nedanför gångbron vid Vattenverket.

Årtmusslor

För att få ett bredare grepp om Pinnån som vattendrag (inkluderande Flinkabäcken) togs så den 4 november 2015 fem nya bottenfaunaprover på följande lokaler: vid Spinneriet, vid Ålakistorna, vid Landisbanan, vid Grytåsa och i Flinkabäcken vid Björkliden. Birgitta Bengtsson på Ekologgruppen är huvudförfattare till arbetet. Resultatet från ovanstående undersökningar ger oss nu en bra inblick i hur delar av det dolda djurlivet ser ut i viktiga delar av kommunens största vattendrag.

Iglar, flodhättesnäckor och sötvattensmärlor

Ett antal obestämda glattmaskar men även rund- och virvelmaskar har hamnat i håvorna när prov tagits på olika lokaler. Iglar är väl för de flesta en ganska okänd djurgrupp som i proverna, framförallt i reservatsområdet, representeras av hundigel och broskigel. Den sistnämnda har påträffats med tre olika arter: allmän, tvåögd och liten broskigel.

I Pinnåreservatet finns en liten musselart av släktet *Pisidium*, tillhörande familjen årtmusslor. Dessa musslor blir bara 2-6 mm stora, men kan å andra sidan förekomma talrikt. Det senare är fallet för lokalen innanför Landisbanan. Snäckorna är en annan grupp av blötdjur. Vid provtagningen den 5 oktober 2010 påträffades flera olika snäckarter, framförallt vid den nyssnämnda lokalen nära Landis: flikmantlad snäcka, oval dammsnäcka, remskivsnäcka, ljus skivsnäcka, flodhättesnäcka och stor kamgälsnäcka. Spännande namn, troligen föga kända för oss normalsvenskar. Flodhättesnäckan heter på latin *Ancylus fluviatilis* och var en karakteristisk art för ett av Östersjöns stadier efter inlandsisens tillbakadragande – stadiet inföll för drygt 10.000 år sen och har givits namnet Ancylussjön.

Till bottenfaunan inräknas också kräftdjuren och i undersökningarna finns ibland noteringar om sötvattengråsuggor och någon gång musselkräfta, medan den mycket försurningskänsliga sötvattensmärlan, *Gammarus pulex*, enbart hittades i de ned-

ströms liggande lokalerna i Grytåsa och Åkarp (Flinkabäcken). Längre ned i Pinnåns vattensystem är nämnda märkla dock mycket vanlig.

Vattenfis och bäckbagg

Våra vatten hyser också ett antal insektsarter som förs till antingen skinnbagggar eller skalbagggar. Bland skinnbaggarna är det, bortsett från någon enstaka skraddare, främst *vattenfis* (flodkryporen) som påträffats. I lokalen innanför Landisbanan hamnade år 2010 upp till ett 60-tal individer av denna art i häven, medan den i övrigt bara noterades

vid f.d. vattenverket. Den är försurningskänslig och har allmänt sett minskat påtagligt under sista halvseklet.

”Vattenfis är sällsynt och lokal i åar med snabbt rinnande vatten. Den kräver syrerikt vatten och sandig eller stenig botten... Vattenfis har ett unikt sätt att andas på då den håller fast en tunn lufthinna runt kroppen. Genom denna utväxlas syre från det omgivande vatten.” (Sangild, S. (red), 2011).

Bland skalbaggarna är det till synes bara bäckbaggen *Limnius volckmari* som förekommer i påtagligare mängd och på lokalerna innanför Landis och nere i Grytåsa, nära platsen för f.d. soptippen, har över 200 ex av baggen hamnat i häven vid de ”sparkprov” som tagits.

Vattenfis. Foto: Perry Vigelsbo

Denna bäckbagge betraktas som en renvattenindikerande art.

Bäckbagge är annars ett övergripande namn för ett flertal arter vattenskalbagggar. De kan inte simma, men är försedda med långa, kraftiga klor för att kunna hålla sig kvar på stenar och bland växtlighet under vattnet. Arten *Stenelmis canaliculata* påträffades vid undersökningen 2015 med 2 ex vid Landis, och med 13 ex vid den uppströms liggande lokalen intill ålakistorna. Denna bäckbagge är ovanlig och betraktas som sällsynt.

En stenvattenbagge, *Hydraena gracilis*, sågs framförallt i Flinkabäcken vid Björkliden, medan enstaka fynd även gjordes av andra vattenbagggar och av en öronbaggeart. Tvåvingar är en annan påtaglig insektsgrupp som noterats i undersökningen; det är framförallt larver av fjädermyggor och knott som hamnat i häven.

Vattnet befolkat av sländornas nymfer

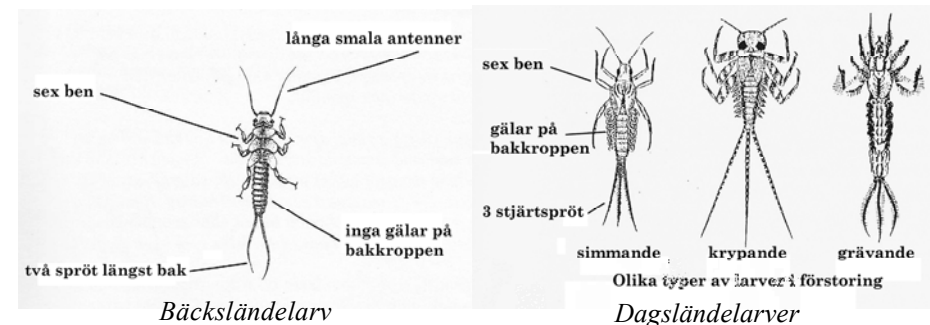
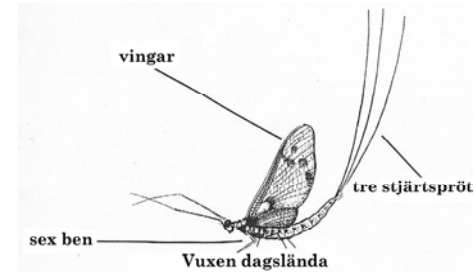
Några av de mest spännande och artrikaste bland vattendjuret är sländorna; variationsrika och ofta goda indikatorer på hur vattnet mår. Men även allmänt sett är de olika sländornas livscyklar spännande att begrunda. Dagsländorna, bäcksländorna

och nattsländorna ska därför presenteras med extra utrymme i denna artikel. Mer sparsamt har även några representanter för sävsländorna noterats, liksom enstaka trollsländelarver.

Dagsländorna har som vuxna individer ”*två par klara vingar vilka hålls lodrätt eller något utvikna när den vilar. Det främre vingparet är stort och trekantigt, det bakre paret betydligt mindre*” (Olsen, L-H, 1999). Både de vuxna individerna och deras larver (nymfer) har tre ändspröt. Hos dagsländan finns också ett mellanstadium mellan larv och vuxenstadium som bukar kallas subimago. Larvstadiet kan vara upp till två år, medan vuxenlivet är kortare än kort – från några timmar upp till ett par veckor.

Många har nog upplevt en dagsländas parningsflykt som ofta utspelar sig över eller nära intill ett vatten. Sländorna kan då ses svärma i täta moln. Hanarna flaxar uppåt för att sen sväva ”*neråt med hopslagna vingar och utspärrade ben och stjärtspröt.*” (Lennmark, I. & Andersson, E. 1993) Vissa arters honor släpper de befruktade äggen i vattnet i samband med parningen, medan honan hos andra arter istället kryper ner i vattnet för att lägga äggen, varefter den själv drunknar. När en larv/nymf ska förvandlas till vuxen individ tar den sig till vattenytan, varefter huden på ryggsidan rämnar, spricker upp och en färdigbildad slända vecklar ut sig. Mängder med sländor kan kläckas fram näst intill samtidigt. I Sverige har 59 arter av dagsländor påträffats.

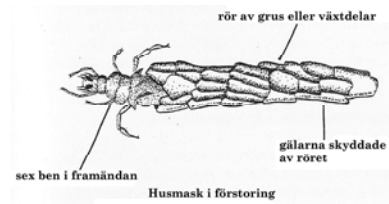
Bäcksländorna är dåliga flygare och kan beskrivas som grupp med följande ord: de ”*har långa pistformiga antenner, två långa ändspröt och två par nästan likstora, blanka och smala vingar som ligger platt eller hoprullade över bakkroppen.*” (Olsen, L-H, 1999).

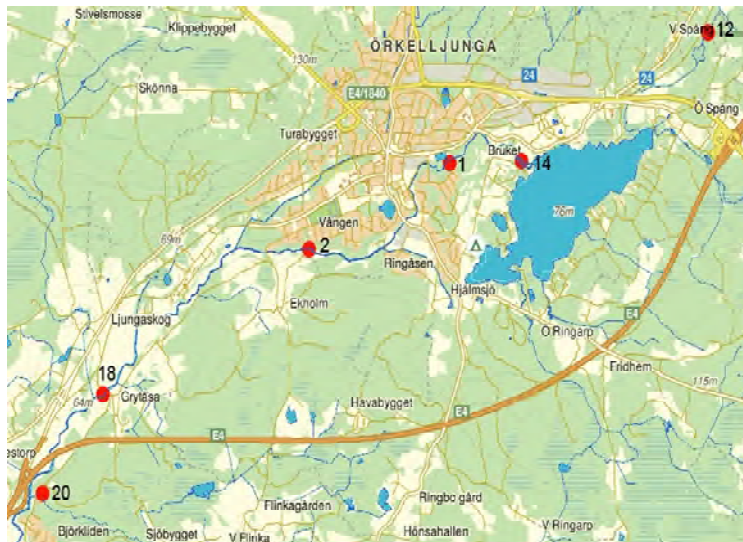
Även dessa sländor har en ofullständig förvandling, varvid de i larvstadiet (nymfema) är knutna till vattendrag av olika storlek. Larverna kryper på bottnen och utmärks av väl tilltagna ben och långa, trådformiga antenner. Till skillnad från dagsländans larver har bäcksländans endast två smala spröt som sticker ut från bakändan. Äggen läggs på våren, de ”översomrar” och först till vintern sätter tillväxten igång. Vissa larver lever som rovdjur, andra som växtätare. 37 arter bäcksländor har noterats i Sverige.

Nattsländorna är den klart artrikaste av dessa tre sländegrupper, inte mindre än 220 arter finns i landet. De har ”*två par, ofta ganska breda vingar, som i vila hålls takligt över kroppen.*” (Olsen, L-H, 1999). Både kroppen och vingarna är tätt håriga. Mestadels ses denna slända vid skymningen intill vatten och kan då bilda svärmar.

Fem olika larvstadier och ett puppstadium föregår den vuxna nattsländans tillblivande. Larverna kallas ofta för husmaskar och utgör som bekant matgott för den övervintrande strömstaren. Larven har en lång bakkropp med tre par ben. Normalt varar larvstadiet mellan ½-1 år, medan puppstadiet bara varar 1-2 veckor. De vuxna, fullbildade nattsländorna lever i sin tur mellan några få dagar till flera månader.

Fem olika larvstadier och ett puppstadium föregår den vuxna nattsländans tillblivande. Larverna kallas ofta för husmaskar och utgör som bekant matgott för den övervintrande strömstaren. Larven har en lång bakkropp med

Provlokaler: 1 Landisbanan, 2 Vattenverket, 12 Spinneriet, 14 Ålakistorna, 18 Grytåsa, 20 Flinkabäcken

En mängd olika ”husformer” kan påträffas bland nattsländelarverna, delvis beroende på vilken miljö arten lever i och anpassat sig till. Det är nämligen så att den mjuka bakkroppen behöver skyddas och till sin hjälp har larven därför spinnkörtlar. Dessa producerar spinntrådar som larven använder för att fästa fast olika föremål på. Det kan vara allt från sandkorn, småsten, växtdelar till små snäckskal. Utseendet på dessa husmaskar kan därför variera stort beroende på vilken miljö arten anpassat sig till. Men det finns också släkten av nattsländor som har mer frilevande larver, exempelvis arter i släktet *Hydropsyche*, vilka istället bygger ryssjelliknande nät där de fångar förbiströmmande plankton mm.

Sländorna i Pinnåns vatten

De latinska namnen används normalt i samband med mer vetenskapliga undersökningar, medan det för en del sländarter inte tycks finnas några helt entydiga svenska namn. I tabellen nedan har därför enbart sländornas latinska namn angetts. Gul fors-slända (*Heptagenia sulphurea*) och Åsandslända (*Ephemera danica*) är dock etablerade svenska namn på några välkända arter av dagsländor.

Tabellerna nedan ger läsaren goda inblickar i artrikedomen hos insektsgrupper som vi sällan konfronteras med eller har kunskap om. En ny värld ”att kryssa i” för den som samlar artkryss. Undersökningen fokuserar på Pinnån, men en lokal är belägen i Flinkabäcken. Denna mynnar ut i en nygrävd del av Pinnån nere i Grytåsa/Åkarp, men har sin upprinnelse i den numera starkt igenväxta Flinka sjö. Provlokalen är belägen strax innan utflödet i Pinnån, intill stugområdet Björkliden och visade sig hysa en mycket rik förekomst av olika sländarter, framförallt bäck- och nattsländarter (se nedan).

Dagsländor

År	2015	2015	2001	2010	2015	2010	2015	2015
Lokal	12	14	1	1	1	2	18	20
Dagsländeart								
<i>Heptagenia sulphurea</i>	68	63	36	55	161	71	529	
<i>H. fuscogrisea</i>	2					4		
<i>Leptophlebia</i> sp.	2	2			1			3
<i>Baetis gemellus</i> -gr.					1			
<i>B. muticus</i>					7		24	1
<i>B. niger</i>	13		2		7	2	2	146
<i>B. rhodani</i>	119	22	66	22	269	33	147	416
<i>B. fuscatus</i>						8		
<i>B. vemus</i>						42		
<i>Ephemera</i> sp.	12							
<i>Caenis rivulorum</i>						3040	3	
Antal arter/lokal	6	3	3	2	6	7	5	4

Bäcksländor

År	2015	2015	2001	2010	2015	2010	2015	2015
Lokal	12	14	1	1	1	2	18	20
Bäcksländeart								
Protonemura meyeri			25	6	24	12	5	30
Amphinemura sulcicollis			3	4				20
A. borealis	6							
A. sp.	11							3
Nemoura sp.	1		x					
N. avicularis				4		3		1
N. cinerea	1							
N. flexuosa	1							
Isoperla grammatica	9	39	2		13		11	1
I. difformis	6	8		15	4	14	9	2
I. sp.	18	186		2	67	9	42	4
Leuctra fusca	1							
L. hippopus	22					5	10	59
L. nigra	2						1	5
Taeniopteryx nebulosa						1	3	
Brachyptera risi								7
Antal arter/lokal	11	3	4	5	4	6	7	10

Isoperla sp.

Nymfen upp till 18 mm. Olivgrön till gråbrun med ljusa teckningar på huvud och kropp. Låren och skenbenen har långa hårbräm på baksidan. De båda första bakkroppslederna är delade i en rygg- och en bukplatta. Rovdjur. Den vuxna bäcksländan påträffas i maj-juni. (Olsen, L-H & Svedberg, U. 1999. Smådjur i sjö och å.)

Nattsländor

År	2015	2015	2001	2010	2015	2010	2015	2015
Lokal	12	14	1	1	1	2	18	20
Nattsländeart								
Rhyacophila nubila	4		5	1	7	19	4	11
R. sp.	9		1		2		2	4
Cheumatopsychelepida		41	3	10	35			
Hydropsyche pellucidula	2	20	14	20	36	39	11	3
H. siltalai	66	195	185	57	516	628	33	28
H. angustipennis	10							
Lepidostoma hirtum		35	4	11	5	3	31	2
Neureclipsis bimaculata		661		1				
Ithytrichia sp.		40		4	5			
Limnephilidae	1	2		x	10	2	3	13
Limnephilus rhombicus					1			
Athripsodes albifrons				2		3		
A. sp.	4			7	3	13	3	2
Ceraclea dissimilis		4						
Mystaeides azurea		1						
Oecetis testacea		2						
O. sp.						1		
Agapetus ochripes	9						14	10
Lype phaeopa								2
Polycentropodidae								1
Polycentropus flavomaculatus								5
P. irroratus								1
P. sp.								4
Glyphotaelius pellucidus								x
Potamophylax cingulatus								1
Silo pallipes						1	63	3
Sericostoma personatum							1	27
Goera pilosa						2		
Antal arter/lokal	7	11	6	10	10	10 (11)	10	16 (17)

Ett längre citat direkt från Ekologgruppens rapport *Bottenfauna i Pinnån 2015 - Undersökning av 5 lokaler* får sammanfatta denna resultatredovisning:

Resultat med kommentarer till undersökningen 2015

Art och individantal

De naturliga förutsättningarna för ett artrikt bottenfaunasamhälle när det gäller bottenförhållandena har betecknats som mycket bra för samtliga lokaler. I Rönneåns recipientkontroll mäts vattenkemin i Åsljungasjöns utlopp (pkt 36) och nedströms Örkel-

Provlokal 14, uppströms ålakistan. Foto: Perry Vigelsbo

ljunga (pkt 40). Enligt dessa mätningar finns en viss försurningspåverkan nedströms Åsljunga och måttlig näringspåverkan på båda provpunkterna. Vattnet innehåller mycket organiskt material och är kraftigt färgat (humöst).

Det totala artantalet som hittades vid de 5 lokalerna var 74 taxa. Alla lokalerna hade artrika bottenfaunasamhällen med en ovanligt rik sländfauna. Totalt hittades 21 olika arter nattsländor, 13 arter bäcksländor och 9 arter dagsläändor. Alla fem lokalerna hade ett högt artantal (35-45 taxa). Högst artantal hade Flinkabäcken (lokal 20) och Pinnån i Örkeljunga (lokal 1) med 41 respektive 40 taxa. Individtätheten var måttlig på flertalet provpunkter. Nedströms Hjälmjön (lokal 14 och 1) var individtätheten något högre och dominerades av filtrerande nattsländor (*Neuroclipsis bimaculata* och *Hydropsyche siltalai*), vilket är vanligt nedströms sjöutlopp.

Försurningspåverkan

Ingen lokal bedömdes vara försurningspåverkad. Rikligt försurningskänsliga sländarter fanns vid samtliga lokaler (exempel på arter: dagsläändorna *Ephemera*, *Caenis rivulorum* och *Baetis muticus*, nattsländan *Cheumatopsyche lepida*). Den försurningskänsliga vattenfisken (*Aphelocheirus aestivalis*) förekom rikligt vid ett par lokaler (nedströms Hjälmjön, lokal 14 och i Örkeljunga, lokal 1). En annan mycket försurningskänslig art är sötvattensmärke (*Gammarus pulex*), vilken förekom på de två nedre lokalerna (Grytåsa, lokal 18 och Flinkabäcken, lokal 20).

Näringspåverkan/Föroreningspåverkan

Enligt Dansk faunaindex indikerades en svag påverkan av eutrofierande ämnen nedströms Hjälmjön, lokal 14 och i Örkeljunga, lokal 1. Det är vanligt att en viss näringspåverkan märks nedströms sjöar. Vid de övriga provpunkterna bedömdes föroreningspåverkan vara obetydlig.

Naturvärde och ovanliga arter

Naturvärdet bedömdes enligt indexet vara högt vid lokal 14, nedströms Hjälmjön, och vid lokal 1 i Örkeljunga, samt allmänt vid övriga. Tre ovanliga arter hittades, två skalbaggsarter och en nattsländeart. Den ovanliga och försurningskänsliga skalbaggen *Stenelmis canaliculata* noterades nedströms Hjälmjön vid lokal 14 och lokal 1. Vid lokal 14 fanns även den ovanliga nattsländan *Ceraclea dissimilis* och vid lokal 1 förekom den ovanliga skalbaggen *Dryos sp.* Övriga lokaler saknade ovanliga arter.

Stora naturvärdeskvaliteter finns i denna del av Pinnån. Bottenfaunans artrikedom och mångformighet med representanter från många olika djurgrupper är värdefullt. Den ovanligt artrika sländfaunan är någonting man kan framhålla, och skinnbaggen vattenfis (*Aphelocheirus aestivalis*) är en inte alltför vanlig art som förekom mycket rikligt vid lokalerna nedströms Hjälmjön (lokal 14 och lokal 1).

Ekologisk status

Den ekologiska statusen bedömdes vara hög vid alla lokalerna.

Enskilda sländarter – betydelse och utvecklingstrend

Artdatabanken, SLU publicerade (Bjelke, Sandin & Fölster 2012) för några år sen en artikel benämnd ”Populationsutveckling hos de vanligaste bottenfaunaarterna i rinnande vatten i Göta- och Svealand 1986-2010. Jag klipper nedan in olika textavsnitt från denna artikel för att ge läsaren lite mer kött på benen om en del tidigare noterade arter. Jämför gärna arternas vanlighet/ovanlighet i Pinnåns vatten genom att studera tabellerna ovan.

Baetis rhodani

Larven av denna dagslända är den vanligaste arten i sparkprovtagningar i Göta- och Svealand 1986-2009. Medeltätheten är mycket hög. Vid 6 000 provtagningstillfällen är medelantalet individer ca 150 per m². Detta gör att arten sannolikt har en mycket stor betydelse för svenska rinnande vattenkosystem; arten lever på att skrapa påväxt på stenar, grenar och andra substrat. Näringen och energin i detta material förs senare

vidare i näringskedjan/väven, till rovlevande evertebrater och till fisk. Exakt hur betydelsefull arten är har inte kvantifierats.

B. rhodani är känslig för försurning (Lingdell & Engblom 2009) och uppgången i antalet individer under 1980- och 90-talen skulle kunna bero på den minskade försurningen/ökade kalkningen under denna period.

Heptagenia sulphurea. Foto: Perry Vigelsbo

Heptagenia sulphurea

Denna dagsländelarv har en tillplattad kropp vilket gör den väl anpassad till de snabbt rinnande vatten där den lever. Den vuxna insekten är gul, därav det latinska artnamnet *sulphurea*. Den är ett viktigt bytesdjur för fisk, både som larv och vuxen slända. Arten tillhör gruppen skrapare som livnär sig på biofilmen på stenar, grenar och levande växtdelar. Individtätheten är något högre under andra halvan av undersöknings-perioden, jämfört med den första.

H. sulphurea är medelmåttigt känslig/tålig mot försurning och relativt känslig för övergödning.

Agapetus ochripes

En husbyggande nattsländelarv som påträffas på grusig botten, använder sand/gruspartiklar för att bygga sin bostad. Huset fungerar som fysiskt skydd och som kamouflage. Allätare. Har tydligt högre tätheter under andra halvan av perioden 1986-2009.

Arten är sannolikt den mest försurningskänsliga av de 11 undersökta bottenfauna-arterna och detta är en trolig förklaring till de högre tätheterna.

Hydropsyche siltalai

En nätspinnande nattsländelarv som (tillsammans med ytterligare ett par arter i släktet *Hydropsyche*) kan uppträda i massförekomster, särskilt i sjöutlopp, där de filtrerar plankton och annat partikulärt material från vattnet. I det undersökta materialet är medelantalet individer 98/m². Denna höga täthet innebär att arten tillsammans med fränderna i släktet filtrerar stora partikelmängder från vattnen i Sverige och sannolikt har en signifikant påverkan på vattnets organiska innehåll i flertalet vattendrag i Göta- och Svealand.

Arten är relativt tålig mot både försurning och övergödning.

Polycentropus flavomaculatus

En nätspinnande nattsländelarv. Rovlevande generalist. Nätet är oftast beläget under en sten. Det finns flera snarlika arter i *Polycentropus* och kännetecknade för *P. flavomaculatus* är att den jämfört med de övriga är vanligare i större vattendrag och i områden med svaga/måttliga vattenhastigheter. Arten är mindre frekvent än de flesta av de undersökta arterna. Någon trend går inte att urskilja.

P. flavomaculatus är relativt tålig mot såväl försurning som övergödning.

Amphinemura sulcicollis

En bäcksländelarv som födosöker genom att skrapa biofilmen på stenar och växtdeklar i rinnande vatten. Ofta är larven täckt av slampartiklar. Liksom flera av de vanliga arterna är den viktig som fiskföda för bl.a. öring (Elliott 1967). Arten uppvisar stora mellanårsvariationer men överlag högre tätheter under mellersta perioden.

A. sulcicollis är relativt tålig mot försurning och känslig för övergödning.

Leuctra hippopus

En bäckslända vars larv främst lever i steniga partier av rinnande vatten. En s.k. skrapare som lever av biofilmen på växtdeklar, grenar och stenar. Arten är viktig fiskföda men det har också påvisats att larverna i sin tur äter öringägg (Brown & Diamond 1984).

L. hippopus är tålig mot försurning men relativt känslig för övergödning.

Litteratur

Bjelke, Ulf, Sandin, Leonard & Fölster, Jens 2012. *Populationsutveckling hos de vanligaste bottenfauna-arterna i rinnande vatten i Göta- och Svealand 1986-2010*.

Lenmark, Inge & Andersson, Evert 1993. *Sjö & älv – en bok om djur och växter i sötvatten*.

Olsen, Lars-Henrik & Svedberg, Ulf 1999. *Smådjur i sjö och å*.

Sangild, Sidsel (red) 2011. *Våra insekter*.

Janne Johansson

Vårfåglar

Drillsnäppa

Rödstart

Foton: Patric Carlsson

Styrelse, avgifter m.m

Örkelljungabygdens Natur krets av NF

- Ordförande** Patric Carlsson, Måkabysvägen 12, 266 95 Munka-Ljungby, 070-744 35 50, carlsson_patric@yahoo.com
- Vice ordförande** Janne Johansson, Ingas väg 7, Ö. Ringarp, 286 91 Örkelljunga, 0435-501 31, janne_ringarp@telia.com
- Kassör** Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örkelljunga, 0435-522 32, leif.sigbo@telia.com
- Sekreterare** Eva Persson, Ingas väg 7, Ö. Ringarp, 286 91 Örkelljunga, 0708-30 14 27, evahenny@hotmail.se
- Ledamot** Björn Herrlund, Ekorstigen 3, 286 35 Örkelljunga, 070-951 53 23, bjornherrlund@gmail.com
- Ledamot** Lena Ottosson, Hässleholmsvägen 47, 286 35 Örkelljunga, 0435-511 03, lena@ottoson.net
- Ledamot** Christer Sandén, Bladvägen 2, 286 72 Åsljunga, 0435-46 05 38, christ.sanden@gmail.com

Medlemsavgifter för år 2016

- 295 kr Medlem i Naturskyddsförening (NF), Naturskyddsföreningen i Skåne och Örkelljungabygdens Natur. Du får tidningen "Sveriges Natur" i färg, med normalt sex nummer per år och med en upplaga på 200 000 samt **Alcedo** tre gånger per år.
- 365 kr Familjemedlemskap i NF (fritt antal medlemmar på samma adress).
- 150 kr Lokal medlem i Örkelljungabygdens Natur. Vilket innebär att medlemsavgiften täcker framtagningen och distributionen av tidningen **Alcedo** tre gånger per år.
Bankgiro nr 617-8792.

Har du e-post eller tillgång till Internet, finns stora möjligheter till ytterligare information. Skicka ett brev till info@naturskyddsforeningen.se och fråga vad de kan erbjuda!

Studiefrämjandet är det studieförbund som vi i Naturskyddsföreningen utnyttjar vid anordnande av studiecirklar. Distriktskontor finns i Hässleholm (0451-140 90) och därifrån kan vi även få stöd till täckandet av föredragskostnader samt till tryckandet av exempelvis denna medlemstidning.

www.orkelljunganatur.se

